

Секція: Юридичні науки

Козирєва В. П.

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
господарського, повітряного та космічного права
Навчально-науковий Юридичний інститут
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Масло Наталія Миколаївна

*студентка
Навчально-наукового Юридичного інституту
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна*

УВЕДЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКЕ СУДОЧИНСТВО ІНСТИТУТУ СВІДКА

На сьогодні інститут свідків є одним з найбільш відомих інновацій в сфері Господарського процесуального кодексу. Це нововиявлення викликає також ряд зауважень, одним з таких є затягування судового процесу. Тому, необхідно детально дослідити сильні та слабкі сторони проекту інституту свідків.

Стаття 63 Конституції України [1] регулює питання свідків, їх прав та обов'язків та відповідальність, що несе свідок за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Якщо більш детально досліджувати статтю 63 Конституції та її відображення в ст. ст. 51-52 Цивільного процесуального кодексу [3], ст. ст. 65-67 Кримінального процесуального кодексу [4] та ст. 65 Кодексу адміністративного судочинства [5], то можливо відмітити, що права та обов'язки свідків дещо різняться.

Історія розвитку інституту свідків досить глибока. У дореволюційній літературі процесуальна роль обізнаних людей, що беруть участь в огляді на місці, визначалася не тільки як роль «помічників суду», на підставі власних наукових, технічних або господарських відомостей, які оцінюють значення фактів для вирішення спірних питань, але і як роль «довідкових свідків», «тлумачів», що надають суду довідкові відомості, необхідні для вирішення питань, що виникають або дають суду пояснення з приводу «запропонованих їх увазі об'єктів» [8]. Таким чином, участь обізнаних людей в огляді на місці (надання досвідченими людьми технічної допомоги суду і консультування суду у вигляді повідомлення довідкових відомостей, а також допомоги у вирішенні питань щодо встановлення фактів без проведення самостійного дослідження), є прообразом участі фахівця в огляді та дослідженні доказів за місцем їх знаходження. Громадянин стає свідком в силу випадкового збігу обставин, але його роль у судочинстві вкрай важлива, так як саме він має в своєму розпорядженні отриману їм особисто інформацію, що має значення для з'ясування обставин справи. Цей вид доказу має низку особливостей, що обумовлені правовим становищем свідка.

На даний час Господарський процесуальний кодекс [2] в Україні взагалі не визначає функціонування інституту свідків як одного з засобів доказування в господарському процесі. Така відмінність від Цивільного та Адміністративного кодексів в першу чергу визначається часовою тривалістю розгляду справ. На думку законодавців запровадження інституту свідків – один з найкращих варіантів щодо затягування і так тривалий процес судового розгляду. Господарський процес заснований перш за все на документальному засвідченні фактів [7, с. 150].

Якщо звернути увагу на системи права різних країн світу, то можливо відзначити, що в різних країнах господарський процес може називатися або арбітражним або ж – комерційним. Але, в даних поняттях

практично немає відмінності. Сам же інститут свідків знайшов своє відображення в процесуальному законодавстві різних країн світу. У визначенні свідка законодавець враховує дві важливі ознаки свідка, що дозволяють відмежувати його процесуальний статус від статусу інших учасників судочинства. З одного боку, це обізнаність особи про обставини справи, з іншого - особа повинна бути викликана для дачі показань у якості свідка. Отже, свідок - це особа, яка має інформацію, сприйняту ним особисто, безпосередньо чи опосередковано, про обставини, що мають значення для розслідування і вирішення справи [6, с. 187].

Одна з вагомих спроб щодо впровадження інституту свідків в сучасний вітчизняний господарський процес був зроблений народним депутатом України – Притикою Д.М. Він запропонував новий варіант Господарського процесуального кодексу України. Хочу відмітити, що ініціатори цього проекту при його створенні в першу чергу звертали увагу на досвід зарубіжних країн, та створили нову модель інституту свідків. Ця модель передбачає, що свідком може бути будь-яка особа, котрій відомі обставини, що є вагомими по справі, котра розглядається в господарському провадженні. Таке визначення означає, що господарський процес погоджується приймати покази свідків, якщо судом було вже використано всі інші варіанти доказування окремих фактів. Або ж якщо було використано всі варіанти доказування. Таким чином, сам судовий процес суттєво лібералізується. Природно, що вказане зумовило введення відповідного розділу в ті чи інші глави проекту ГПК, які так чи інакше стосуються всього комплексу питань, пов'язаних з участю в процесі свідків» [7, с. 148].

Аналіз показує, що законодавець, не відносить свідків ні до числа приватних осіб, що беруть участь в господарському процесі і володіють самостійним процесуальним становищем, на відміну від сучасних

процесуальних фігур експерта і фахівця, ні до числа допоміжних діячів при господарських судах, розглядає їх як вид доказування.

В силу викладених обставин забезпечення свідкові можливості брати участь в господарському судочинстві з максимальною реалізацією своїх процесуальних прав і обов'язків - надзвичайно важливе завдання державних органів і посадових осіб, які здійснюють провадження у справі. Особливого значення набуває цей аспект в діяльності названих органів і посадових осіб у зв'язку з тим, що в останні роки законодавцем були зроблені важливі кроки щодо вдосконалення системи процесуальних гарантій прав свідків у господарському судочинстві.

У ситуації, що склалася закономірно виникає потреба в такій регламентації процесуального порядку допиту свідка, яка б повністю виключала можливість втрати для судочинства відомостей, що мають значення для правильного і обґрунтованого вирішення справи по суті, а також забезпечувала допустимість отримання цих показань і гарантування процесуальних прав свідка [5, с. 18].

Створений проект ГПК був різко розкритикований з боку Верховного Суду України, котрий визначив, що більшість положень проекту кодексу є застарілими та взагалі не відповідають Конституції України.

Так, до проекту кодексу залучено багато фактів з законодавства зарубіжних країн. Але багато з таких запозичень не можуть бути введені в законодавство України.

На даний момент через багато заперечень щодо даного законопроекту його було тимчасово відкладено та передано на доопрацювання. На нашу думку, саме питання щодо визначення та врегулювання правового статусу свідка відповідно до ГПК є досить чітким в логіці викладення та таким, що може бути застосований на практиці.

Можливість використання показань свідка в першу чергу визначається нормами, що регламентують допустимість носія доказової інформації, тобто свідка. Найважливішим обставиною, що характеризує особистість свідка, а, отже, і допустимість його показань, є наявність інституту звільнення від обов'язку давати свідчення у справі (іmunітет для свідка) [3, с. 77]. Реалізація іmunітету свідків відповідає не тільки цілям суб'єктів цього іmunітету, але і служить гарантом встановлення істини у справі з використанням тільки допустимих доказів, забезпечує дотримання особистих прав і свобод громадян, а також сприяє реалізації призначення господарського судочинства [4, с.67].

Тому, з врахуванням світового досвіду окремих країн СНД ми можемо з впевненістю стверджувати, що існування інституту свідків на даний момент є дієвим засобом доказування, котрий може надавати додаткову гарантію для розгляду господарської справи та сприяє виконанню основних завдань господарського судочинства.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - ст.141.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ / Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 6. -Ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №40-41, 42. – С. 492
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. – Х. : Одісей, 2011. – 248 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747 - ІV / Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – С. 446.

6. Абрамов Н.А. Хозяйственно-процессуальное право Украины: Учебное пособие (курс лекций).— Х.: Одиссей, 2002. – С. 77.
7. Бабенко В.В. Належність та допустимість доказів в господарському процесі / Вісник Академії адвокатури. – 2006. – № 5. – С. 64-69.
8. Бабенко В.В. Проблеми реалізації принципу змагальності під час доказування в господарському процесі / Україна: шляхами віків: Матеріали міжнародної наукової конференції присвяченої 175 - річчю А. Андрузького. – К.: Вісник Академії праці і соціальних відносин, – 2002 р., – № 2, 1 частина, – С. 17-19.
9. Бабенко В. В. Актуальні проблеми доказування в господарському процесі / В. В. Бабенко // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 2. – С. 186–193.
- 10.Лютіков П.С., Краснова К.В. Показання свідка в господарському процесі: вкотре про необхідність оновлення засобів доказування / П.С. Лютіков та К.В. Краснова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Ви. 34 . – Т. 1. – С. 148-152.
- 11.Риженко І.М., Рибас А.В. Проблеми та напрями удосконалення господарського процесуального законодавства в умовах проведення судової реформи / І.М. Риженко, А.В. Рибас // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2016. – Вип. 1. – С. 39- 45.